

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

**Brevis Et Vtilis Commentarivs In Priorem Epistolam Pauli
ad Corinthios, & in aliquot capita secundæ**

Melanchthon, Philipp

Vitebergæ, 1561

VD16 M 2618

Capvt XIII.

urn:nbn:de:hbz:466:1-36296

I. EPISTOLA AD

ritualia. Vult singulos sectari, id est, appetere dilectionem, quæ est uirtus simpliciter necessaria singulis. Deinde uult dona cætera, quæ profunt Ecclesiæ, & sunt motus & testimonia Spiritus sancti, magnificari, etiamsi non est necesse singulis ea dari

CAPVT XIII.

Διώκετε πῶς ἀγάπῳ, ζῆλῳ & τὰ πνευματικά.

DICTUM est supra, considerandum est discrimen inter necessaria singulis, & inter alia dona, quæ etiamsi profunt Ecclesiæ, tamen non dantur omnibus, ut dona Ioseph & Danielis sunt excellentia, & uniuersæ Ecclesiæ profunt, & sunt illustra testimonia de præsentia Dei in Ecclesia. Sed tamen non omnibus tanta ornamenta tribuuntur. Id discrimen hic indicat, cum ait Sectamini dilectionem, id est, Hæreticis est, quam expetere & possidere uos singulos oportet. Sed dona Spiritus admiramini, magnificite, & agnoscite beneficia Dei esse, & doctrinæ testimonia, & Deo pro hac patefactione gratias agite. Et sicut ad Ephes: 4. dicitur: Dat alios Prophetas

phetas, alios Apostolos, scitote non
 similia esse ministeria & dona singulorum.
 Ideo de his usus est uerbo *ἠλαῶτε*, id est,
 admiramini ea & magnificite, & suo lo-
 co quisque suo ministerio fungatur, & suo
 dono seruiat Ecclesiæ. Consideranda est
 autem Pauli prudentia. Corinthij studio
 donorum fiebant insolentiores, & negligebant
 dilectionem. Nunc cum audiunt anteferi
 dilectionem, ne studium & exercitia
 donorum negligant, tribuit utriq; ge-
 neri locum conuenientem. Deinde omis-
 sis cæteris, loquitur de eo loco, cuius præ-
 cipuus usus est in docendo,

μᾶλλον δὲ ἵνα προφητεύετε.

Certum est Prophetiam in hoc capite
 significare sententiæ alicuius lectæ seu
 recitatæ enarrationem, ut Lutherus enar-
 rans Paulum ad Romanos aut ad Galatas,
 Prophetiæ dono utitur.

Lingua loqui, est diuersas linguas pos-
 se sonare. Id miraculum cum ostentarent
 aliqui in publica congregatione, quia ut
 alioqui græci homines amarunt eloquen-
 tiam, ita magis delectabantur cognitio-
 ne multarum linguarum, quàm cæteræ
 gentes,

I. EPISTOLA AD

gentes, & hoc studium amabant, & tanquam
laudes seu preces diuersis linguis re-
citabant: Paulus retrahit eos ad studium
enarrationis. Et praesertim in publica con-
gregatione tantum sonare diuersas lin-
guas, sine enarratione, nulla utilitas est.
Vult autem Paulus dicentes in publico
coetu non theatricam ostentationem in-
tueri, ut apud Ethnicos fuit usitatum
citare poemata, aut Panegyricos in specu-
culis: sed seruire utilitati discipulorum,
accendi pios affectus, & inuocationem.

Et hic uetus mos considerandus est.
Lecta aliqua sententia in libris Prophe-
tium in Synagogis, plures ordine de ea di-
cebant, ut Lucae 4. Dominus recitat sen-
tentiam ex Esaia, & in Actis cap. 13. Pau-
lo datur locus dicendi. Nec tamen erant
promiscui clamores, ut in uulgi suffragi-
ationibus, sed dabatur locus dicendi ab eo
qui praerat Synagogae, ut in Actis dicitur.
Et hic discrimen est inter sedentes & re-
stantes, & inuocantem, & re-
stantem, ut de iudicijs dicitur
est:

Confedere duces, & uulgi stante corona.

Ita Paulus hic plures ordine sine
multo iubet dicere, & enarrare lectas sen-
tentias.

ἀλλ' οἰκοδομῆν καὶ πρᾶκτικὴν καὶ
παραμυθίαν.

Commoratur in instituta admonitio-
ne. Loquens lingua, id est, dicens
laudes, gratiarum actionem seu precatio-
nem uarijs linguis, aut peregrina lingua,
non hominibus loquitur, Id est, non do-
cet populum: Sed Spiritu, id est, dono Spi-
rituali, quo cordis affectus accensus est, lo-
quitur bona quidem, sed tamen non intel-
lecta cæteris. Sed prophetans, id est, enar-
rans, loquitur ea, quæ profunt ad ædifica-
tionem, adhortationem, & consolatio-
nem.

Vsitatum est Paulo, genera concio-
num partiri in has tres species, quæ sunt
præcipuæ. Prima species est διδασκαλική.
Oportet enim initiō doctrinam de articu-
lis fidei & de distinctione Legis & Euan-
geli, & alijs membrīs doctrinæ principali-
bus tradere.

Alia species est adhortatio ad pœni-
tentiam & ad bona opera, quæ & obiur-
gationem complectitur, & similis est sua-
sorij materij in Rhetoricis.

Tertia species est consolatio, quæ præ-
cipuè sumitur ex Euangelio, quia funda-
mentum

I. EPISTOLA AD

mentum in omni uera & efficaci consolatione est, agnitio remissionis peccatorum, & reconciliationis cum Deo propter filium, ut suprā de consolationibus dictum est.

Eodem modo Paulus distribuit genera doctrinarum in priore Epistola ad Timotheum: 4. Assiduus esto in lectione consolatione & doctrina. Hoc dictum prorsus congruit cum his uerbis, quæ citantur in hac Epistola ad Corinthios, ubi sapienter docet, quæ sint præcipua genera concionum in Ecclesia, quod esse consilium in docendo oporteat, & ad quos fines referenda sit omnis oratio.

Primum fit mentio lectionis, ubi considerandum est discrimen doctrinæ in Ecclesia, & artium cæterarum. Non ordinantur Arithmetica aut alias Philosophiæ partes à lectione, sed afferimus ad artium descriptionem initia nobiscum nata, ut numerationem & alia. Sed doctrina Ecclesiæ longè aliter discenda est. Ordini necesse est à lectione. Quia cum articuli fidei de tribus personis diuinitatis, & de duobus naturis in redemptore nato ex Maria uirgine, de Ecclesia, de gratuita remissione peccatorum

peccatorum, de resurrectione mortuorum, & alij articuli Euangelij nequaquam natura noti sint: Necessè est eos cognosci tantum ex patefactione diuina, quam Deus immensa bonitate post primos parentes literis mandari uoluit per Prophetas, ac deinde per Apostolos. Ideo nos primum ad lectionem deducit, id est, Vult in Ecclesia legi libros Propheticos & Apostolicos, quos uult esse fontes doctrinæ, & normam, ne recipiantur ullæ opiniones ab hac norma dissentientes, sicut ipse dicit: Si quis aliud Euangelium docet, anathema sit. Itaq; sit hoc primum concionatoris munus, ut libros Propheticos & Apostolicos populo legat, & legi curet, & moneat regulam doctrinæ in his contineri.

Secundum officium concionatoris est Docere. Est autem una & simplex uia docendi, in lectione genus sermonis enarrare, & deinde monstrare ordinem rerum, quæ proponuntur, & membra distinguerre, & uia quadam artium addere definitiones & collationes. Vt in principio libri Moyli necesse est monere lectorem, ubi de Creatione, ubi de Lapsum primorum parentum dicatur.

Postea discerni oportet Iusticiam &

O 4 Pecca-

I. EPISTOLA AD

Peccatum, deinde Legem & Promissionem. Denique sani omnes intelligunt, in docendo adhiberi oportere Grammaticen, Numerationem, Dialecticam, & aliorum artium adminicula. Necessse est articulos fidei ordine populo proponi, discipuli Legem & Euangelium, Peccatum & Redemptorem, iusticiam Philosophicam & aliam iusticiam, quæ aut propter filium nobis imputatur, aut in nobis restituitur.

Discerni oportet Ecclesiam & Imperia, Vetus & Nouum Testamentum, leges diuinas & humanas, æternas poenitentiam & æterna præmia.

Harum rerum enarrationem in Corinthiis nominat Paulus ædificationem. Et intelligat concionator, quæ materiæ sint principales ac necessariae ad ædificationem, id est, ad confirmandam fidem in omnibus articulis. Has repetat, omnia peregrinis disputationibus, sicut iubet ad Timotheum eligi utilia ad ædificationem. Pertinent autem hæc duo genera lectio & doctrinæ explicatio ad genus Didascalicon.

Tertium genus est Consolatio, Non est finis doctrinæ in Ecclesia tantum scientiæ

tia, nec tantum actiones nostræ, sed Deus se patefecit & Euangelium tradidit, ut liberet nos à peccato & æterna morte, & finis est, ut abolito peccato & morte, fruente communicatione sapientiæ, iusticiæ, & læticiæ Dei, in omni æternitate apud eum uiuamus, & uicissim eum celebremus. Est igitur genus extremum Consolatio.

Postquam igitur concionator proposuit lectionem & doctrinam, ostendat quomodo applicanda sit ad consolationem, & ad hunc affectum, postremò orationem referat. Et gradus hic considerentur.

Primum erigenda est fides, id est, fiducia misericordiæ, qua cum in Deo acquiescimus, sequitur pax & gaudium, ut scriptum est: Iustificati fide pacem habemus. Et proximi gradus sunt Inuocatio, Spes, & Gratiarum actio. Scimus enim Inuocationem nequaquam irritam esse. Leniuntur ergo dolores spe mitigationis calamitatum, aut liberationis, quam petimus & expectamus. Et Gratiarum actio accenditur, cum ordine beneficia Dei utcumq; agnoscimus. Primum remissionem peccatorum, deinde auxilium, & præsentiam

O s filij

• I. EPISTOLA AD

filij Dei nos sustentantis, postea mitigationem calamitatum uel liberationem.

Mox repetit eadem genera concionum. Si reuersus ad uos tantum uarijs linguis sonarem meas preces aut hymnos, quid prodessem uobis, nisi & concio accederet ex reuelatione, uel scientia, uel Prophetia, uel doctrina?

Nominat doctrinam lectionem, & dogmatum recitationem, ut supra dictum est. Prophetiam enarrationem lectionis & dogmatum. Et hæc duo membra partim ad genus Didascalicon, partim ad alterum genus pertinent, quod nuncupauit consolationem. Scientia est admonitio de moribus & de externa gubernatione, ut supra capite duodecimo dictum est, ut de electione, & de potestate ministrorum Euangelij, de legum discrimine, quæ sint aboletæ, quæ sint perpetuæ, de usu libertatis, de iudicijs Ecclesiæ, de Coniugio, de Uirginitatibus politicarum, & similibus negocijs.

Reuelationem uerò nominat singularia testimonia doctrinæ ipsi exhibita, sicut ad Galatas inquit, Non ab homine accipere Euangelium, nec me quisquam homin

hominum docuit, sed accepit reuelante IESU CHRISTO. Pertinent huc & prædictiones, sicut de postremis Ecclesie temporibus uaticinatur ad Thessalonicenses, et ad Timotheum. Item iudicia de fanaticis doctoribus, quales tunc quoque multi uagabantur, & iactabant suas quasdam illuminationes, ac uarijs præstigijs fallebant & turbabant Ecclesias, ut in Actis capite 13. In Cypro Elymam puniit cœcitate, & narrat ad Timotheum, se Hymenæum & Alexandrum tradidisse Sathanæ, ut desinerent spargere blasphemias.

Vidimus & nostro tempore multo ante seditionem rusticanam fanaticum hominem Nicolaum Stork, natum Cygneæ, uagari in his regionibus, qui narrabat, sæpè angelos uisibili specie secum locutos esse, & ipsi prædixisse, fore eum ducem instaurationis Ecclesiarum. Loquebatur autem de cultibus more Enthusiatarum, dicebat iusticiam esse in cordibus nouam & cœlestem lucem, & novos motus seu affatus. Nec rectè de fide & consolatione in ueris pauoribus loquebatur, in quibus corda se sustentant imputatione iusticiæ filij Dei. Exaggerans uero illos Enthusiaticos

I. EPISTOLA AD

mos extenuabat usum Sacramentorum, & traditiones humanas prorsus rejiciebat, Nec paucos admiratio rerum sublimium & ignotarum mouebat, ut eius sententia amplecterentur, quorum multos nominare possemus. Fuit autem inter præcipuos eius admiratores Thomas Monetarius, qui postea seditionis in Thuringia author & dux fuit, qua seditione oppressa Monetarius supplicio affectus est, in quo ualde fracto animo fuisse eum narrant. Non multo post eius Magister Nicolaus Scriba fugitiuus in Xenodochio Monachensi, in Bauaria mortuus est. Ita euentus refutauit horum furores. Sed multo ante Lutherus illam ipsam factionem coram, & publicis scriptis damnauerat. Tales præstigia Diaboli non iudicari possunt sine singulari dono Dei. Quare & talia iudicia nomine reuelationis hic complectimur,

ὅμως τὰ ἄψυχα φωνῆς δίδονται.

Multis similitudinibus ostendit, non prodesse in cœtu peregrinis linguis recitare preces aut lectiones sine narratione. Vt nihil prodest tuba edentis sonos non intellectos militibus,

Non sunt obscuræ hæ similitudines,

ideo

ideo non addo declarationem. Sed Lector admonendus est, ut hanc sententiam sæpè repetitam infigat pectori: Magnificite dona, ut ad ædificationem Ecclesiæ sitis locupletiores & instructiores, Item, Omnia ad ædificationem Ecclesiæ fiant. Hoc præceptum in docendo sequamur, non ostentemus ingenia subtilitate disputationum de rebus non necessarijs. Non captemus plausus & studia principum aut multitudinis, blandientes aut peruersis eorum iudicijs, aut pravis cupiditatibus, sed regantur mentes & oratio hac regula: Omnia fiant ad ædificationem, id est, eligantur materiæ necessariae, rectè enarrentur articuli fidei, rectè proponatur integrum doctrinæ corpus. Et postquam doctrina recitata est, semper ad hos fines referatur concio, ut in auditoribus excitentur timor Dei, ac deinde fides, erigens perterrefactas mentes, & accendens inuocationem, & gratiarum actionem. Has metas in concionando semper intueamur.

ἵνα γὰρ προσέλωμαι γλώσση,
τὸ πνεῦμά μου προσεν-
χεται.

Com.

I. EPISTOLA AD

Commodatur in instituta collatione, Etsi pium opus est, precationem dicere quacunque lingua, tamen utilitati Ecclesiae etiam seruiendum est, & addenda enarratio. Cum lingua peregrinam recito precationem, spiritus meus orat, id est, affectus dono spirituali accensus. Loquitur enim non de simulatis lectionibus aut catilenis, quales nunc sonant conductitij hypocritae in templis, sed de seria precatione piorum. Sed mens mea sine fructu est, id est, mens quae in hac pia meditatione cogitauit bonas sententias, quarum cognitio prodesset alijs, non impertit eas coetui.

Inquit igitur se et spiritu precationem seu Psalmum recitaturum esse, & mentes est, se si ita sit occasio, varijs linguis precationem seu hymnum compositurum esse, sed tamen additurum enarrationem utilem reliquo coetui.

Illustrat argumentum, quod instituitur ab inutili. Si publicam precationem dicas lingua peregrina, quomodo possunt auditores in fine usitatam clausulam addere, qua significant se eadem petere, & coniuncta esse uota uniuersae Ecclesiae, uidelicet, cum dicitur usitato more A M E N, qua uoce & Moyse tempore hoc modum

usam esse Ecclesiam, cum populus respon-
dens testabatur se eadem petere, apparet ex
capite 27. Deuterono: ubi sæpē repeti-
ta sunt hæc uerba: Et dicat omnis popu-
lus: AMEN. Id græcus uertit: $\kappa\alpha\iota\ \epsilon\pi\acute{\alpha}\sigma\tau\omicron\iota\ \pi\acute{\alpha}\varsigma\ \delta\ \lambda\alpha\acute{o}\varsigma\ \psi\acute{\upsilon}\iota\omicron\iota\tau\omicron$. Grammaticis .n.
est, Verum, id est, ratum & firmum sit, eue-
niat quod petimus, nec existimamus hæc
nostra uota inane murmur esse, ut Ethnicí
uociferantur quidem ad Deum, sed dubi-
tant quid inuocent, item an ulla numina
respiciant homines, an ipsorum gemitus
& lachrymas audiant & curent. In his du-
bitationibus eorum clamores irriti disti-
pantur in auras, & profus sunt, ut Seneca
inquit:

Rumores uacui, uerbaq; inania,

Et par sollicito fabula somnio.

Huic Ethnicæ opinioni opposita est cōfes-
sio Ecclesiæ, cū ait Amen. Quia est asseue-
ratio, quasi dicat, uera & rata sint hæc uo-
ta, & esse rata credimus. Scimus eum uelle
hac fide coli et inuocari, qua credimus pro-
pter Mediatorem uerē nostros gemitus re-
spici, et nostras preces exaudiri, et certo im-
petrare uel liberationes uel mitigationes.

Hæc de uocabulo satis sit hic monere.

Nam doctrina integra de precatōne alibi
tradi-

I. EPISTOLA AD

traditur, et familiarissimē notam esse omnibus oportet, ut in quotidiana inuocatione sit in conspectu, & semper addas ipsam hanc tuam asseuerationem finita precatio-
ne: Credo Domine hæc mea uota proprie filium Mediatorem a te recipi, sed opter meæ imbecillitati. Scio te uelle huius honorem tibi tribui, ut credamus te uel affici cura nostri, & nos exaudiri, nec promissiones tuas inanes sonos esse. In hoc nostro exercitio discimus, quare antiquitas semper addiderit precationibus, Amen.

Ac uide morem Ecclesie perpetuum. Semper fuit unus aliquis in coetu, qui uoce reuerenter recitauit publicam pre-
tionem. Postea uel populus, uel unus nomine populi respondit, Amen. Quis opus est, dicat aliquis? Respondeo, uel Deus consensum esse Ecclesie in doctrina fide, inuocatione & petitione. Vult & publicos ac honestos congressus fieri, & his uult consentientibus piorum pectoribus inuocari, iuxta promissionem Matth. 18. Si duo ex uobis consenserint in terra de omni negotio quod petent, fiet eis. Seruatus est hic mos, ut populus adderet hanc significationem sui consensus. Paulus uult eam addi. Ait igitur de respon-

dente: Quomodo implens locum idiotæ, dicit Amen, si te non intelliget ἢ ἀναπληρῶν τὸ πομπὴν ἰδιώτῃ, dicitur respondens, quasi precationem ab alio recitatam, postea complens expresso consensu populi. Ad hunc ipsum morem & multa alia dicta congruunt, ut Psalmo 117. prius nominat domum Aaron, & hanc iubet gratias agere & celebrare Deum, Dicat nunc domus Aaron, bonus est Dominus, & in seculum misericordia eius. Sit Sacerdos ἱερεὺς publicæ precationis, & quasi præeat populo sua uoce. Postea igitur additum est, Dicant nunc omnes qui timeant Dominum, bonus est Dominus, & in seculum misericordia eius.

Fratres ne pueri fiatis mente, Sed sitis infantes malicia, integri verò sitis mente,

Insertit generalem admonitionem, ut rectè iudicent de usu donorum. Non inanis spectaculi causa dona exhibita sunt, sicut uidentur illi cogitare, qui tantum ostentant donum linguarum recitando hymnum peregrina lingua, quem cæcus non
 P intelli-

intelligit. Hæc admonitio latè patet. Sacrificia in Israel instituta erant ad certos usus. At Sacerdotes transfulerunt ea ad pompam aut quæstum. Cœna Domini ad usum certum, uidelicet, ad consolationem conscientiarum instituta est. Postea hominiliter prophanata est, & in magna parte generis humani celebratur, ut spectaculum aut quæstus causa. Certarunt Ecclesie in die Paschatos, & sæpè de alijs non necessarijs quæstionibus. De hoc toto genere monet Paulus, ut non uelut pueri spectaculis & ritibus capiamur, sed sapienter examinamus actiones, & causas intueamur, & suum cuiq; locum tribuamus. Et regulam hic sæpè repetit: Omnia ad ædificationem fiant. Cogitate quare donum linguarum attributum sit Ecclesie, non ut inane spectaculum, sed ut proficiat loci, ubi peregrinæ linguæ usus necessarius est. Sed in uestra Ecclesia recitetur lectio linguæ intellecta populo, & enarratio utiliter audientibus proponatur de aliqua doctrinæ parte.

ἐν νόμῳ γέγραπται ὅτι ἐν ἑτερο-
γλώσσοις.

CAusæ tres sunt, propter quas donum linguarum Ecclesie attributum est. Prima

Prima & principalis, ut propagari Euangelium citò in multis gentibus posset, quarum non est una lingua.

Secunda, ut hoc ipsum donum esset testimonium Spiritus sancti, & præsentiæ Dei in Ecclesia, sicut alia magna miracula.

Tertia, Ut esset signum & testimonium, cæteras gentes etiam ad Euangelij societatem uocandas esse.

Hæc significat Esaias capite 28. Unde hæc uerba citantur. Etsi autem sententiæ uariæ quærentur apud Esaiam, tamen haud dubiè & hanc complectitur, quam recitat Paulus, fore, ut Euangelium spargatur in multas gentes diuersis linguis, quod displiciturum sit huic populo, et populum tunc pœnas daturum esse contemptæ uocis diuinæ. Esaias longa narratione taxat cœcitatem Ecclesiæ fascinatæ falsis opinionibus & traditionibus. Omnes mensæ repletæ sunt uomitu, id est, Verè ubiq; ebria & delira est Ecclesia magnis erroribus, & post reditum ex Babylone Pharisei & Saducæi exorti sunt, quorum furores etiam accusat Esaias. Ita post Apostolos in Ecclesia grassatæ sunt hæreses, deinde Pontificum, Monachorum, &

P 2   Sophi-

I. EPISTOLA AD

Sophistarum traditiones, de sacrificio Mō-
sæ, de adoratione panis, de inuocatione
mortuorum, de dubitatione, de iustitia
operum, de cœlibatu, & alijs stultis Co-
remonijs, extincta luce Euangelij.

Post hanc reprehensionem addit Es-
as antithesin: Quem docebit scientia
ab lactatos à lacte, auulsos ab uber-
ibus, id est, castigatos & non ebrios
luptatibus, & opinionibus, quas peperit
hæc cœca natura, & quas didicerunt im-
Pharisæos à pueritia, sicut in eodem cap-
te mox inquit: Vexatio dat intell-
ctum.

Postea sequitur Mimisis, quæ recita-
eorum traditiones: Manda remanda, ex-
pecta reexpecta, modicum ibi, quasi dicitur
Ipsi mandata & glossas cumulant. Sed
glossæ erunt eis exitio. Addit igitur, et
derident suis uel traditionibus uel lo-
njs. Ego uicissim loquar eis lingua, quæ
displicebit seu derisoria, & uocabo gentem
ad societatem Ecclesiæ diuersis linguis, &
delebo ipsorum politiam. Hæc est simp-
cissima enarratio. In Hebraico legitur
Labijs subsannatorijs, & alia lingua loquar
tur ad hunc populum. Vbi antithesis con-
sideretur

videretur, quasi dicat: Nunc ipsi meum Verbum derident, & mea lingua ipsis peregrina est seu barbara: Ego uicissim loquar eis lingua uere peregrina, quæ tunc eis ingrata erit, colligam gentes ad societatem Ecclesiæ, deleta hac politia.

Ex hac simplici recitatione manifestum est, Paulum rectè citasse hoc dictum, & inde ostendere, donum linguarum signum esse prædicationis Euangelij. In Græca uersione Esaiæ legitur: *διὰ φανλισμοῦ χαλέωρ, διὰ γλώσσης ἑτέρας ἔσται.* Reddidit enim *ἄψυχον φανλισμόν*, quod significat subsannationem. Deinde & altera uox additur in Ebræo & in Græco, uidelicet, alia lingua, quod conuenit ad Pauli sententiam.

ὥστε αἱ γλώσσαι εἰς σημεῖον εἰς ἰσχυροῦς τοῖς πισεύουσιν, ἀλλὰ τοῖς ἀπίστοις.

Dictum est supra, donum linguarum Ecclesiæ attributum esse, ut Euangelium inter gentes propagari posset. Simul autem fuit testimonium præsentis Dei, ut alia miracula. Hic igitur Paulus inquit, linguarum uarietatem signum esse non credentibus, sed incredulis, uidelicet, ut

I. EPISTOLA AD

moti hoc miraculo, sicut cæteri inuenerunt
ad Euangelium. Nec opus est longiore
enarratione in hoc membro.

Postea Prophetiam ait prodesse cre-
dentibus. Manifesta sententia est, Ait in
interpretationem toti cœtui prodesse, in quo
multi peregrinas linguas non intelligebant.
Hi cum audiunt sua lingua enarrationem
alicuius propheticæ concionæ de summa
doctrinæ, erudiuntur & exultantur ad
timorem, fidem, spem, inuocationem,
gratiarum actionem, tolerantiam & ad
alias uirtutes. Sicut Paulus docet & confirmat
credentes, citans & enarrans dictum ex
Genesi: Credidit Abraham Deo & imputatum
est ei ad iusticiam. Et in Epistola ad Ebreos
erudiuntur credentes, enarratione dicti de
sacerdotio filij Dei: **Tu es Sacerdos in æternum,**
&c. Huius testimonij explicatio ostendit
causas, cur Sacerdotium Leuiticum seu typicum
post exhibitum Messiam desineret. Et docebat,
quale sit Sacerdotium filij Dei, quo uerè placatur
ira Dei aduersus peccatum, & annunciat
remissio peccati, & abolentur peccatum & mors,
sicut ibi scriptum est: Vna oblatione consummatur
in perpetuum eos, qui sanctificantur. De

niq; omnibus temporibus pñ erudiuntur
 & confirmantur talibus enarrationib. quas
 hic nominat Prophetias. Hoc igitur do-
 num in Ecclesia unius linguæ magis uult
 exerceri, ubi si ueniant in cœtum ignari pe-
 regrinarum linguarum, & tantum audi-
 ant ibi peregrinos sonos, mirari possent,
 quid ageretur, cum illa recitatio nullam
 populo utilitatem adferat, sicut in die Dio-
 nyij in Ecclesia VVirtzburgensi canuntur
 græcæ cantilenæ scriptæ latinis literis nec
 ipsis quidem canentibus intellectæ. Hæ
 pueriles ineptiæ nec grauitati Ecclesiæ con-
 ueniunt, nec profunt canentibus aut po-
 pulo. Hoc exemplum utcunq; illustrat
 hæc uerba: **Nonne dicent uos insa-**
nire? Cur igitur antea dixit prodesse lin-
 guarum uarietatem tanquam miraculum?
 Verum est, prodesse ut miraculum apud
 eos, ubi usus est peregrinarum linguarum.
 Sed hic loquitur de cœtu unius linguæ, in
 quo iam Ecclesia collecta indiget assidua
 enarratione. In tali cœtu ineptum est o-
 stentare peregrinas linguas.

εἰς ἄλλα δὲ τῆς ἀπίστος ἢ ἰδιώ-
 της, ἐλέγχεται ὑπὸ πάν-
 των.

P 4 DIXI

Dixi iam loqui Paulum de coetu uniuersae linguae, in quo & infideli intelligenti linguam, et fideli prodest concio errantibus praecipuos articulos doctrinae in Ecclesia, ut consentaneum est saepissime accidisse, ut homines modesti ex Ethnica accesserint cum amicis ad conciones Ecclesiae, uxores Ethnicae cum maritis iam Euangelium profitentibus, aut fratres cum fratribus, filij cum parentibus. Horum aliqui cum audiebant taxari idolorum cultus, & magnas tenebras Ethnicorum, ceterum flectebantur. Et sic paulatim collectum esse Ecclesiam manifestum est. Talibus nihil profuisset hymnus peregrinae linguae compositus. In hanc sententiam hic Paulus inquit: Si ingrediatur infidelis, cum ministri Cornelij Centurionis audiunt Petrum concionantem. Aut Idiotam id est, rudis, qui primum cepit Catechismi doctrinam audire: Tales aut argui & convinci ab omnibus, & occulta cordium patefieri, id est, audita doctrina, taxata Ethnica uicia, Epicureas opiniones, & cultus Idolorum, libidines & alia scelera, & monstrante ueri Dei patefactione, conuerti eos ad Deum, & agnoscere Ecclesiam uerè esse coetum Dei, & hanc ob

strina

doctrinam non esse commentitiam. Et summa laus Ecclesiæ his breuissimis uerbis describitur: Agnoscit & fatetur uerè Deum inter uos esse, ἀπαγγέλλω, ὅτι ὁ θεὸς ὄντως ἐν ὑμῖν ὄσι. Hic retro cogitentur historiæ de collectione Ecclesiæ. Hostes Euangelij malè loquebantur de congressibus Christianorum, ut scribit Tertullianus, & alij. Adducti sunt amici credentium, ut spectatores essent, & narrarent, quid ibi ageretur. Horum multi cum & audirent optimam doctrinam, & honestissima exempla cernerent, mouebantur, ut & ipsi Euangelium amplecterentur.

Et usitata sunt in Iustino Martyre, qui scribit ad Marcum Antoninum Imperatorem, & in alijs argumenta quatuor, quibus refutant Ethnicos, quæ in conspectu habere singulos utilissimum est.

Primum: Manifesta absurditas & manifestus furor est Ethnicorum, Epicureas opiniones amplecti, aut probare cultus Idolorum, & multos Deos, aut probare nefarias libidines. Hæc uicia demonstrationibus naturalibus refutari possunt, quæ sæpè à pijs cogitandæ sunt, & refutatio multos Ethnicos mouit, ut aliam doctrinam quærent.

P 5 Secun-

I. EPISTOLA AD

Secundum argumentum: quod
bonas mentes ualdè confirmat, & quod
Iustinus maximè urget, sumptum est ab
antiquitate. Quia manifestum est, historiam
am Ecclesiæ antiquiorem esse omnium
Ethnicorum historijs. Series temporum
& imperiorum ostendit, Israelitas & Pa-
tres eorum ante Monarchias fuisse, ante
Assyriam, Persicam, Græcam & Romanam.
Et multa uestigia apud gentes testimonia
præbent antiquitati Ecclesiæ. Græci fa-
tentur se ortos esse ab Iapeto, Persæ ab E-
lam. Et similia multa sunt. Nec ulla in
toto genere humano extant scripta, quæ
rerum initijs continuam seriem annorum
monstrent, nisi sola historia Ecclesiæ. Te-
neamus igitur regulam Tertulliani opti-
mam: Primum quodq; uerissimum
est.

Tertium argumentum: Miracu-
la assidua, resuscitatio mortuorum & alia
quæ nequaquam potest imitari Diabolus.
Ac recensio inter miracula prædictionum
de Monarchijs, in Moyse, Esaiâ, Ieremia &
Daniele. Id miraculum est illustre testi-
monium quocumq; tempore post euen-
tum. Cum uiderent multi tempore Ro-

mani Imperij talem fuisse successionem Monarchiarum, qualem Prophetæ prædixerant, fatebantur & hanc doctrinam à Deo traditam esse, & Deum regere tales Imperiorum mutationes, & diuinitus conseruari genus humanum.

Idem argumentum nobis quoque proponamus, ut firmissima assensione doctrinam Ecclesiæ amplectamur.

Est et hoc miraculum assiduum, quod non deleri potest Ecclesiæ, cum omnibus seculis summi Reges & antecellentes gloria & potentia, opprimere eam conati sint, ut Pharao, Nabugonosor, Antiochus, Romani Imperatores multi, postea Turci & alij. Est igitur perpetuitas Ecclesiæ inter tantos fluctus illustre testimonium, quod ostendit, conseruari eam à Deo.

Quartum argumentum sumitur ab ipso genere doctrinæ. Nulla gens habet legem honestiorem & rectius conuenientem iudicio naturali. Tota Philosophia fatetur imperfectionem suam, quod uidet in ratione lucere ueras noticias, & tamen dissidium esse maximum uirium humanarum, id unde sit ignorat, nec remedia ostendere potest.

Videt

I. EPISTOLA AD

Videt absurda multa sequi, si animæ non sint immortales. Et tamen dubitat de immortalitate,

Nequaquam potest affirmare Philosophia, exaudiri etiam bonos, ut Palamedem aut Socratem in calamitatibus.

Nulla gens extra Ecclesiam habet certam & expressam doctrinam de remissione peccatorum, de præsentia Dei apud uerè inuocantes, & de uita æterna, & de modo, quo accipitur uita æterna certò, cum nemo legi satisfaciatur, & nemo sit sine peccato.

Cum hæc quatuor argumenta simul coniunguntur, mouent homines non Cyclopicos. Et cum postea accedit sensus iudicij Dei in agnitione peccatorum, & consolatio ac uiuificatio in corde, agnitione filio Dei, in his motibus Spiritus sancti trahit & confirmat corda, ut iam conuicti se fateantur, & Euangelio assentiri firmius incipiant. Hæc ita fiunt in omnibus, qui exercitia poenitentiae intelligunt, & de hac confirmatione loquitur Paulus, cum ait 2. Corinth: 1. Deus est autem, qui confirmat nos in Christum, qui & unxit & obligauit nos, & dedit arrabonem Spiritus in corda

corda nostra. Et Roman: 8. Spiritus dat testimonium Spiritui nostro, quod simus filij Dei. Et 1. Iohan: 2. Unctio docet uos de omnibus. Et Hebr: 11. Fides nominatur ἔλεγχος, quod hoc modo, ut dixi, conuincantur mentes, & firma fiat assensio. Ita & in hoc capite inquit Paulus: aliquos audita summa doctrina in congressu Ecclesiae, & facta collatione ad Ethnicos errores, trahi à Spiritu sancto, & flecti ad amplectendum Euangelium. Tales inquit fateri, quod uerè Deus sit in Ecclesia, id est sentiunt se à Deo trahi, terreri, & rursus erigi ac uiuificari, & fatentur doctrinam ueram esse, & amplectuntur eam.

Hæc narratio ostendit, quomodo & collecta & aucta sit Ecclesia, cum ueniebant Ethnici ad audiendam doctrinam. Et eodem modo colligitur Ecclesia omnibus temporibus.

πάντα πρὸς διορθωτὴν γινέσθω.

Repetit præceptum, quod & supra tradidit, ut considerent doctores, quid Ecclesiae profit, uidelicet ad cognoscendam necessariam doctrinam de singulis articulis, Deinde ad flectendos animos ad poenitentiam, ad corrigendam profanam securitatem,

I. EPISTOLA AD

curitatem, Postea ad consolationem pi-
rum, ad excitandam Fidem, Inuocatio-
nem, Spem, & læticiam in Deo, ad arden-
studium ueræ obedientiæ. Hæc & similia
complectitur uerbo ædificationis, alludens
ad extruccionem ædificij.

Contra non ædificant, id est, non ser-
uant Ecclesiam recitationes non intellectæ.
Destruunt etiam tanquam ædificium curi-
osæ quæstiones & labyrinthi, qui mentes
implicant dubitationibus, & pariunt ob-
scurum doctrinæ, tanquam incertæ & ambig-
uæ.

προφῆται δὲ δύο ἢ τρεῖς λαλεῖ-
τωσαν ὅτι.

HIC monet, ordinem seruandum
in dicendo. Et simul iudices constitu-
it, quod ualde dignum est consideratione.
Non uult in Ecclesia concedi licentiã spar-
gendi quaslibet opiniones, sed uult iudi-
cari doctrinam. Hic continetur ordo Spi-
rituum & iudiciorum de doctrina, de
quibus hæc quatuor consideranda sunt.

- I. Quæ personæ sint iudices de doctrina in Ecclesia.
- II. Quæ sit norma, iuxta quam iudicandum est.

III. Quo

III. Quomodo iudicatum ualeat.

III. Quæ sit executio.

De prima quæstione, aliud est loqui de norma, aliud de personis. De norma, non dubium est, simpliciter normam esse capita doctrinæ tradita in scriptis Prophetis & Apostolicis, & comprehensa in Symbolis. Et hæc norma est tanq̄ summus iudex. Sed quia iam de personis quæritur, ut & Paulus de personis loquitur, & in hac uita in refutatione errorum, in congregatione, personas aliquas oportet sua uoce & suo testimonio aduersari errantibus: Ideo disputatio est, quæ sint illæ personæ. Paulus inquit: Sedentes iudicent, id est, omnes auditores, non ut in seditione, sine ordine, sed suo quisq̄ loco, ut postea inquit Paulus: Omnia fiant ordine. Item, Deus non est autor ἀνατασσειᾶς. Ita & Matth: 18. scriptum est, Dic Ecclesiæ. Hæc uerba non intelliguntur de impio cœtu, qui dominatur in Ecclesiâ titulis Episcoporum, & tamen est hostis ueræ doctrinæ, Sed de cœtu, qui non falso tenet nomen Ecclesiæ, quales erant cœtus tunc à Paulo collecti. In hoc cœtu ordine dicantur sententiæ à docentibus, & senioribus, sicut in Actis capite 15. dicitur: Con-

I. EPISTOLA AD

Congregati sunt Apostoli & seniores, ut
 considerarent hanc causam. Postea in con-
 dendo decreto, non soli Apostoli aut senio-
 res sumunt sibi potestatem ὀλιγαρχίαν
 sed totius Ecclesiæ consensus accedit, iuxta
 hæc uerba: Tunc uisum est Apostolis &
 Presbyteris cum tota Ecclesia. Et postea
 rursus dicitur: Apostoli & Presbyteri
 fratres. Non uoluit Spiritus sanctus in Ec-
 clesia tyrannicam aut oligarchicam po-
 testatem constituere, sed audiri pios uel
 etiam in gradibus inferioribus, sicut
 inquit Paulus: Potestis singuli dicere,
 omnes discant. Item, Si fuerit sedenti
 uelatum, taceat prior. Item 1. Thessalon.
 cen: 5. Spiritum ne extinguite, Prophetas
 ne contempnite. Omnia probate, quod bonu-
 num est, tenete. Hoc modo ad refuta-
 dum Samosatenum priuato studio pro-
 pter gloriam Dei cōuenerunt procul Gre-
 gorius Neocæsariensis & alij. Ac ratio
 semper sunt ueræ Ecclesiæ iudicia, quæ
 docentur sunt Ecclesiæ mediocriter refuta-
 tæ, Vt nos adhibitis alijs pijs ac eruditis
 uiris, hoc modo sæpè Anabaptistas
 refutauimus ac damnauimus. De
 li iudicio non Tyrannico Basilius loquitur,
 inquit: ἀλλὰ εἰσὶν ἐπίσκοποι, καὶ

CORINT: CAP. XIII. Π3

ἵνα οἱ ἐκ ἀκρόασις. Ἐσὶ κληρὸς κατὰ πᾶσαν τὴν
 γῆν προικίαν, συναχθήτωσαν οἱ δοκιμώτα-
 ται, λεγέτω μετὰ παρρησίας ὁ βυλόμυθος,
 ἵνα ἔλεγχος ᾖ τὸ γιγνόμενον, καὶ μὴ λοι-
 δορία.

Secunda quæstio est de norma, iuxta
 quam iudicandū est. Hic non dubium est
 normam esse ipsos libros Propheticos &
 Apostolicos & Symbola, in quibus præ-
 cipui articuli propositi in libris Propheti-
 cis & Apostolicis breuiter comprehensi
 sunt. Et cum deliramentum aliquod pu-
 gnat cum perspicuo articulo tradito in li-
 bris Propheticis aut Apostolicis, aut Sym-
 bolis, manifesta est dijudicatio iuxta hanc
 regulam: Si quis aliud Euangelium
 docet, anathema sit, ut Manichæi furo-
 res, Item Pelagiani cum perspicuis arti-
 culis pugnant.

Sed hic obijciunt Sophistæ, multa es-
 se dicta obscura & ambigua in libris Pro-
 pheticis & Apostolicis. Quare uocem
 iudicis contendunt anteferendam esse li-
 bris Propheticis & Apostolicis. Hoc
 prætextu alij Synodos, alij Papam antefe-
 runt his libris, sicut in quolibet regno, cum
 in legibus deprehenditur obscuritas aut
 Q ambi-

I. EPISTOLA AD

ambiguitas, antefertur uox Regis explicans obscure uel ambigüe dictum. Et in imperijs necesse est acquiescere in ea explicatione, alioqui nullus finis esset litium. Hoc exemplum politicum transferunt Sophistæ ad iudicia Ecclesiæ.

Sed respondendum est: De doctrina necessaria, nulla est ambiguitas in libris Prophetis & Apostolicis & in Symbolis, si sine cauillatione & dextrè intelligatur, inspecta perpetua narrationum sententiarum & secum consentientibus membris, ut quacuncq; interpretatione fieri debet. 2. Corinth: 4. dicitur: Si uelatum est Euangelium nostrum, in his qui pereunt, uelatum est.

Item cum expressè præceptum sit: Nichil addas, nihil detrahas, & in Numeris capite 15. Non sequantur cogitationes suas, sed sint memores præceptorum Domini. Sequitur non esse ambiguitatem, cuiuslibet mano iudicio possit addi interpretatio.

Et si autem de lege, & de promissionibus & de articulis necessarijs, non est ambiguitas in scriptis Prophetis & Apostolicis, tamen quia in contentionibus etiam planè dicta diuersis interpretationibus transformantur in plures sententias, prode-

dire testimonia purioris Ecclesie in aliquibus materijs, & ea conferre ad fontes, quæ cum uidemus magis congruere cum fontibus, multum confirmamur et his ipsis testimonijs. Ut quanquam Samosatenus astute disputat in dicto Iohannis $\epsilon\upsilon\ \alpha\rho\chi\eta\ \epsilon\pi\ \delta\ \lambda\acute{o}\gamma\omicron\varsigma$, non intelligi personam nomine $\lambda\acute{o}\gamma\omicron\varsigma$, tamen cum legimus Irenei, Gregorij Neocæsariensis, & aliorum probatorum interpretum sententias, profunt hæc testimonia ad nos docendos & confirmandos. Ideo enim Deus ministerium in Ecclesia seruat, ut Ephesios 4. scriptum est, ne circumferamur uarijs doctrinarum uentis, sed sint aliqui testes ueræ doctrinæ sine ambiguitate. Et iussit audiri Ecclesiam doctricem & monitricem, sicut inquit Samson: Nisi arassetis mea uitula, non inuenissetis. Et ad Petrum inquit, & tu conuersus confirma fratres tuos.

Audienda est igitur uera Ecclesia ut doctrix & monitrix, sed fides nitatur uerbo Dei. Commonefacti igitur ab Ecclesia conferamus testimonia eius ad fontes. Et grata confirmatio est bonæ menti, scire se non discedere à consensu ueræ Ecclesie, & uno Spiritu & una uoce Deum inuocare cum uera Ecclesia, sicut Psalmo: 21. dicitur:

Q 2   citur:

I. EPISTOLA AD

citur: In medio Ecclesie laudabo te. Item
 Psalmo 110. Confitebor tibi Domine in
 consilio & congregatione iustorum. Et in
 fontibus ex tota narrationum serie unius
 & nativa sententia plerumque inueniri po-
 test. Sic & nunc adiuuamur in multis
 controuersijs à ueteri & sinceriori Eccle-
 sia. Manifestum est in prima Ecclesia non
 fuisse priuatas Missas. Hunc morem cum
 ad Pauli dicta conferimus, uidemus esse
 congruere cum hoc dicto: 1. Corinth. 11.
 Cum conuenitis ad cœnam Domini, ex-
 spectate cæteros. De Baptismo infantum
 etiam Augustinus citat primæ Ecclesie
 consuetudinem. Et Origenes expressè
 quirit 6. capite ad Romanos. Itaque & Eccle-
 sia ab Apostolis traditionem accepit etiam
 am paruulis dare Baptismum. Et id magis
 congruit cum dictis in scriptura. Certum
 est promissiones ad paruulos, qui sunt in
 Ecclesia, pertinere, non ad alios extra Ec-
 clesiam. Quare inferendi sunt Ecclesie
 per Baptismum.

Sunt igitur normę iudicij scripta Pro-
 phetica & Apostolica & Symbola. Et in
 aliquib. controuersijs adiuuamur testimo-
 nijs ueræ Ecclesie. Ac rectè discernenda
 uera Ecclesia ab indocta colluie. Videtur

da etiam perpetua eruditorum sententia, non excerpta sunt murila dicta, & Sophisticè detorquenda contra perpetuam autorum sententiam. Nemo enim semper satis circumspectè, disertè & propriè loquitur.

Postquam de norma iudicij dictum est, iam & hoc quæritur, Si non conuinci uelint errantes, quomodo compescendi sint? Nam si non compescantur, non erit finis dissidiorum.

Hic sciendum est, euentum iudiciorum in Ecclesia dissimilem esse euentui in iudicijs politicis, sicut & iudicantium auctoritas dissimilis est.

Cum iudices politici pronunciarunt in quæstione ambigua, contumaces armis compescere debent, ut sit finis litium & dissidiorum. Quia in materijs ciuilibus cum sint subiectæ rationi, magistratus auctoritatem habet probabili ratione pronunciandi de ambigua quæstione, & armauit Deus eos hac auctoritate, ut eorum interpretationes ualere & recipi uelit. Possunt igitur prorsus tolli controuersia.

Sed in Ecclesia iudices non habent potestatem regiam seu prætoriam, nec potestatem armis compescere condemnatos debent.

Q 3

I. EPISTOLA AD

bent. Et cum magna potentia & multitudine est errantium, si nolint conuinci, etiamsi uera Ecclesia eos excommunicat, tamen hæret discordia, ut etiamsi Apostoli damnabant Synagogam, tamen non extincta est discordia, donec Deus ipse executor sententiæ Apostolorum, & Synagogam deleuit. Ac plærunq; hoc molutæ sunt magnæ dissensiones in Ecclesia, non humanis uiribus.

Addamus & hoc de Synodis. Cum iudicijs in Ecclesia loquimur, semper considerandum est, qui cœtus uerè sint Ecclesia Dei. Nequaquam facimus iudices doctrina cœtum eorum, qui palam sunt hostes doctrinæ Euangelij, ut Synagoga quæ Christum et postea Apostolos et Stephanum damnauerat, nec Ecclesia Dei potest esse iudex esse poterat: Ita nunc iudices esse nequaquam poterunt Episcopi eorum satellites, Monachi, & alij, qui palam sunt hostes Euangelij, & multis pro iudicijs quotidie ostendunt, se multo magis damnasse Euangelium. De his omnibus regula teneatur: Si quis aliud Euangelium docet, anathema sit. Hanc admonitionem & consolationem proponit Apostolus, nō uult nos ad horum iudicia

CC
uocare
ta. Ec
rumj
consol
nomin
rum fu
scripu
ces. S
sta fun
bus uc
Corin
tali Ec
capite
monj
nodis
Pauli
quia h
nat.
P
M
dinem
in Syn
erant u
fragat
uocare

uocare, sed uitari eos tanquam anathemata. Ecce quamquam titulis & authoritate eorum multi mouentur: tamen grauissimam consolationem nobis proponit, cum eos nominat anathemata. Nō moueamur eorum fulminibus, sed sciamus in Psal: 108. scriptum esse: Maledicent illi, & tu benedices. Sed ea, quæ de iudicijs in Ecclesia dicta sunt, intelligantur de Ecclesijs sonantibus uocem Euangelij, ut Paulus de cœtu Corinthio loquitur. Possunt enim & in tali Ecclesia oriri controuersiæ, ut in Actis capite 15. mouent quæstionem de Ceremonijs pijs admixti hypocritis. Hæc de Synodis iam dixisse satis sit, quæ ad hanc Pauli commemorationem rectè quadrant, quia hic aliquo modo iudicia talia ordinat.

Prophetae duo vel tres loquantur, & ceteri iudicent.

Manifestum est ex narratione Lucae 4. & ex Actis, fuisse honestissimum ordinem dicentium in publicis congressibus in Synagogis. Nec promiscui clamores erant uulgi, quales fuerunt Romæ in suffragationibus tribunitijs, nec tyrannis erat.

Q 4 Sed

I. EPISTOLA AD

Sed seniores suo loco dixerunt sententias, ac si quis modestè addere aliquid uoluit, fuit concessum, iuxta regulam: Nolite extinguere Spiritus, omnia probate, quod bonū est tenete. Et iudicium erat penes Ecclesiam, de singulorum sententijs, quæ cum probabat alicuius interpretationem, alius non obstrepebat, nec mouebat certamen. Ideo hic inquit: Si fuerit sedenti reuelatum, taceat prior.

Et ut sit prohibita Tyrannis, expressè inquit. Potestis omnes interpretari, seruato per singulos ordine. Hoc dictum ualde utilem consolationem continet de uocatione. Manifestum est eos, qui sunt in ministerio, in templis & in scholis, oportere propter locum ipsum, ad quem uocati sunt, dicere sententias, nec his obijci dictum illud potest: Currebant & non mittebam eos.

Sed cur alij scribunt aut docent, qui non sunt ad locum publicum uocati? Hi si uera scribunt aut docent, habent hinc expressam concessionem, potestis omnes interpretari. Et extat commune præceptum Coloss: 3. Sermo Christi habet inter uos abundè in omni sapientia,

CO
entia,
uos m
nibus u
sentent
sputant
Docere
Parent
manda
te filios
77. &
posuit
nostris
Ephes
doctrin
res & p
dato
hanc c
pædag
fendu
eis ob
eos,
uocat
rectè
rum
nibu
guli

entia, & docete & commonefacite
 uos mutuo. Prorsus mandatum est om-
 nibus ut discant, & ad discendum collatio
 sententiarum in docendo, audiendo, & di-
 sputando necessaria est, sicut hic inquit:
 Docete & cōmonefacite uos mutuo, Item,
 Parentes & Pædagogi habent expressum
 mandatum, ut Deuter: undecimo: Doce-
 te filios uestros, ut illa meditentur. Et Psal:
 77. & statuit testimonia in Iacob, & legem
 posuit in Israel, quam præcepit patribus
 nostris, ut notam faciant eam filijs suis. Et
 Ephes: 6. Educate filios in disciplina &
 doctrina Domini. Habent igitur paren-
 tes & pædagogi suam uocationem, et man-
 dato diuino coguntur docere. Et cum
 hanc officij partem negligunt parentes ac
 pædagogi, grauiter peccant, & Deum of-
 fendunt. Hac se cogitatione muniant, cum
 eis obiicitur: Currebant & non mittebam
 eos. Imò parentes & pædagogi missi &
 uocati sunt, ut suo loco doctrinam de Deo
 rectè doceant. Nec interea turbent alio-
 rum uocationem.

Præterea generale mandatum est om-
 nibus traditum, ut suam confessionem sin-
 guli ostendant, quod magis perspicuè fa-
 cient

Q 5

I. EPISTOLA AD

eiunt hi, qui recte docent & scribunt quem
 alij. Ac dicta de confessione sint in confes-
 ſu Matth: 10. Omnis qui confitebitur me
 coram hominibus, confitebor & ego eum
 coram patre cœlesti. Et hoc mandatum de
 confessione cogit pios in congressu, de
 quo Paulus loquitur, dicere sententiam
 cum audiunt alios in interpretatione or-
 rare. Sed omnia uult Paulus fieri ordine
 & placide, non seditiosis & turbulentis
 clamoribus. Ideo sequitur: Deus non est
 autor ἀκατασασίας, sed pacis.

Pertinet autem ad bonum ordinem
 hoc quoque, ut cum aliqui in Ecclesia reci-
 tant suas interpretationes, audiant eas se-
 niores & doctiores, & sint iudices, osten-
 dant quid adprobent, & quid reſciant. Ideo
 hic inquit: Cæteri iudicent. Et in fine prio-
 ris Epistolæ, ad Thessalonicenses dicitur:
 Omnia probate, quod bonum est, tenete.
 Vult Deus in Ecclesia iudices esse con-
 uersarum, quæ subinde mouentur. Et di-
 ctum est supra, quorum sit officium præ-
 cipuum conuocare cæteros, & audire do-
 ctiores eruditos, & timentes Deum. Eius-
 rei exemplum sequendum est, quod in
 Actis proponitur, ubi scriptum est capitulo
 15. Congregati sunt Apostoli & Seni-

res considerare hunc sermonem, Ita & in hac Ecclesia & Academia sæpè controuersias diremimus, hic aut alibi ortas. Sic Ecclesia Antiochena damnauit impium dogma Samosatani, quanq̃ autor erat Episcopus. Sic Alexandrina Ecclesia refutauit Meletium, qui negabat lapsos post baptismum recipiendos esse, refutauit item Arium. Ac uetera exempla passim leguntur. Nec desunt huic ætati recentia. Vbi cunq̃ enim est uera Ecclesia Dei, ibi sunt aliqui rectè iudicantes, de quibus scriptum est 1. Iohan: 2. Vnctio uos docet de omnibus, & uera est, & non est mendacium. Manet in aliquibus fundamenti sententia incorrupta, ex quo de rebus necessarijs rectè iudicari potest. Cætera de Synodis & iudicijs supra dicta sunt.

Et hæc Pauli admonitio eo sit omnibus notior & gratior, quia quanquam commemoratio breuis est, tamen ostendit, oportere iudicia in Ecclesia esse, & prohibet utrunq̃: Tyrannidem, & seditiosos uulgi clamores. Ac formam similem Aristocratiae constituit. Vult audiri multos eruditos & timentes Deum. Potestis inquit ordine omnes dicere sententias. Prohibet

I. EPISTOLA AD

hibet & contumaciam, cum ait: Si fuerit
 sedenti reuelatum, taceat prior. Postq̄
 rectissimo iudicio Apostolorum pronun-
 ciatum est, omittendos esse ritus Mosaicos,
 huic sententiæ cæteri obedire debebant.
 Et multi obtemperauerunt, sed tamen alii
 quidam pertinaces retinuerunt suam opi-
 nionem, ut longo tempore postea multi
 ritus Mosaicos retinuerunt,

Obiectionem etiam fanaticorum Spi-
 rituum refutat Paulus inquiring: Spiritus
 Prophetarum Prophetis subditi
 sunt. Quasi dicat, sunt quidam, qui ha-
 bent zelum, & singulares raptus diuinos,
 seu ἐμφύσμουε, sicut Martion, & multi
 Anabaptistæ iactarunt. Hi uociferantur
 se diuinitus impelli ad contradicendum.
 Sed p̄i iudices discernant spiritus, si con-
 tradicunt certæ Euangelij sententiæ, ma-
 nifestissimum est fanaticos & mendaces
 esse, & uel mentiri illos, qui uociferantur
 se non posse tacere, uel à Diabolis uiolen-
 ter impelli, sicut afflatæ fatidicæ mulieres
 Delphis uaticinabantur. Estq̄ utile con-
 siderari hoc discrimen inter bonos spiritus
 & fanaticos, quales & Ethnici uates fue-
 runt. Fanatici & Ethnici non intelligunt
 sua

sua uaticinia, et sonant ea uiolenter impulsam Diabolo seu afflati ita, ut tacere non possint. Sæpè etiam tantum ambigua fundunt, ut Virgilius inquit in 6. Aeneid.

*Bachatur uates, magnum si pectore possit
Excussisse Deum, tanto magis ille fatigat
Os rabidum, fera corda domans.*

Et rursus:

*Horrendas canit ambages, antroq; remugit
Obscuris uera inuoluens.*

Sicut enim Diaboli interdum per statuas edunt sonos & oracula, ita per suos uates spargunt prædictiones, quas nec intelligunt ipsi uates, nec reticere possunt, ut per statuam dictum fuit Duci Spartano Pausaniæ.

*ἔρχε δίκη ἄσπον, μάλα τοι κακὸν ἀνδρά-
σι μύθους*

Et in Hælia ante bellum Canis edidit aliquot continuata uerba. Talium exemplorum historiae plenæ sunt.

Sed Prophetæ in Ecclesia docentes aut enarrantes articulos fidei, qui reguntur luce Spiritus sancti intelligunt sua dicta, & non fundunt ea coacti, sic, ut non possint se reprimere. Et cum audiunt meliora, cedunt,

I. EPISTOLA AD

cedunt. Certe non pertinaciter repugnant
ueritati.

Audiuimus autem ipsi Anabaptistae
etiam cum conuincerentur, tamen rabiose
reclamare ueritati de peccato originis, de
dignitate ordinis politici, & similibus ma-
nifestis rebus, ut euidentia ueritatis osten-
deret, eos agitari à Diabolis. Talia ex-
empla considerari prodest, ut Spiritus dis-
cernantur, ut 1. Iohan: 4. dicitur: Exple-
rate Spiritus, an ex Deo sint.

ἄι γυναικες ὑμῶν ὡν ταῖς ἐκκλησίαις
αἰς σιγάτωσιν.

HAEC particula non est obscura. No-
tum est enim apud omnes gentes,
quarum gubernatio non prorsus barba-
rica fuit, distincta fuisse uirorum & mulie-
rum officia, & uiros rexisse bella & poli-
tica negocia in publicis populi conuenti-
bus, sicut Homerus utrunque dicit: πῶλε
μος δ' ἄνδρεσι μελήσει. Et λόγος δ' ἄν-
δρεσι μελήσει. Mulieres uero domi oeco-
nomica negocia curasse, & non solitas in
publicis uirorum conuentibus concione-
ri. Hunc honestum morem uult Paulus
in Ecclesia seruari, & uult in gubernatione
publica

publica fieri congruentia legi Dei, & ueris iudicijs humanis secundum rectam rationem. Non uult barbaricas confusiones in Ecclesia fieri, non uult Semiramidem aut Zenobiam fieri Episcopos. Etsi enim sunt multæ sanctæ & sapientes matronæ, tamen hæc publica officia non conueniunt huic sexui, & exemplum periculosum est.

Excandescit tandem Paulus intuens illas ineptias Corinthiorum, in quibus Græcæ uanitatis, curiositatis, ostentationis & garrulitatis signa uidebat. Viri ostentatione certabant, cum alij alia lingua componerent & recitarent hymnos. Mulieres curiositate, quæ & ipsæ in publico recitare hymnos uel disputare uolebant. Dolebat igitur Paulus in sanctis tantum stultitiæ & ineptiarum manere, & addit asperam increpationem. Nimum uobis indulgetis homines Græci, putatis doctrinam Euangelij & hæc dona Dei de cælo allata esse, ut his materijs ostentetis ingenia, & transferatis eas ad ludos, spectacula, Comœdias, sicut luditis de historia Troiana & similibus. Absit hæc ab Ecclesia uanitas. Cogitate potius, quantæ res sint, patefactio Dei, quem antea ignorastis, quæ sit iusticia & ira Dei aduersus peccata uestra

I. EPISTOLA AD

stra & aliorum. Dolete uos horribiliter irritasse Deum Epicureis furoribus aut Idolorum inuocatione, libidinibus, & alijs sceleribus. Rursus etiam considerate, quale consilium sit, & quanta bonitas, quae uos liberat Deus per Filium ex aeternis poenis, quod suam lucem uobis ostendit, quod reddit iusticiam & uitam aeternam. Pro his donis agite gratias ipsi, celebretis ipsum, & gratitudinem uera obedientia ostendite. Sint mixtae ueris doloribus consolationes, inuocationes, gratiarum actiones. Non ludant animi securi, ostentatione donorum, quasi accepissent calamos, ut Hesiodus, à Musis, aut Tibulas, ut Marfias, à Pallade. Hos ludos remouete ab Ecclesia, qui tamen aliquando post in eam inuehentur. Certabunt docti disputationibus, ostentabunt ingenia audacissimè noua dogmata gignent, constituent imperia praetextu ministerij, certabunt ambitione, auaritia, odij, cupiditate uindictae. Ex his malis bella, dissolutiones generis humani, & uastationes orientur. Tantorum malorum initia uos compescite.

Nos iam in hac senecta mundi cogitamus, ex qualibus iniurijs, postea maioribus

mala secuta sint, & doleamus, semper in Ecclesia, etiam cum tempora sunt feliciora, tamen multum imbecillitatis esse, & filium Dei oremus, ut publicis & priuatis morbis medeatur, & reliquias suæ Ecclesiæ seruet.

Omnia autem decenter & ordine fiant.

IN fine regulam generalem addit: Omnia decore & ordine fiant, id est, congruant omnes actiones ad legem Dei, & ad naturale iudicium, ut sint congressus honesti, & augeant reuerentiam religionis. Hic disputatur de ritibus in Ecclesia, de ordine dierum & lectionum, & de alijs exercitijs, an sint cultus, an sint res necessaria, an uero ordinis causa tantum sine laqueis conscientiaë obseruandæ. Hanc disputationem, cum alibi satis explicata sit omitto.

CAPVT XV.

IN hoc capite longa & perspicua confirmatio extat articuli de resurrectione mortuorum, ac inseritur doctrina de alijs quibusdam locis grauissimis. Primum autem

R hic